

El megalitisme al Solsonès: resultats de les darreres excavacions (1984-1988)

JOSEP CASTANY I LLUSSÀ, FINA ALSINA I PLA,
LLUÍS GUERRERO I SALA

Deixant de banda les definicions, les complexes tipologies i la diversificació espacial que en els darrers anys ha sofert arreu l'estudi de l'anomenat FENOMEN MEGALÍTIC, nosaltres partirem de la base establerta per Joan Serra i Vilaró cap a l'any 1925, perquè la considerem encertada i simplificadora i perquè estem treballant en la zona on ell investigà. No fóra, doncs, coherent apartar-se de la seva línia, ja que, al nostre entendre, és totalment vàlida avui dia.

Ell distingí en el Solsonès i comarques dels entorns, entre MEGÀLITS NEOLÍTICS i MEGÀLITS DE L'EDAT DELS METALLS. Hi arribà després d'excavar gran nombre de megàlits, d'investigar sobre les tipologies arquitectòniques, després d'aprofundir sobre els rituals d'inhumació i analitzar la diversitat d'aixovars funeraris.

A. MEGÀLITS NEOLÍTICS

Els identificà perquè eren més ben conservats, no s'hi trobà ni mostra de metalls i sí pedres i ossos polits; el sílex tan sols tallat, amb predomini dels micròlits; la ceràmica escassa i de vasets de pasta grollera, sense la més petita ornamentació. També perquè contenien una sola, o, màxim, dues inhumacions.

Idea constructiva:

Caixa amb cinc lloses de pedra bruta, quatre de cantell i una per tapa. S'obria una fossa, recobrien les parets amb lloses, tapaven i tornaven a colgar de terra. El clot era obert, de vegades en lloc de pla sòl, de vegades al marge d'un terrer horitzontal i sempre en llocs de bon tou de terra.¹

1. SERRA VILARÓ, Joan, *La civilització megalítica a Catalunya. Contribució al seu estudi*. Pàg. 17 i ss. Solsona, 1927.

Pels volts del l'any 1965, Ripoll-Llongueras i Ana M. Muñoz van considerar aquests sepulcres com una variant morfològica, geogràfica o regional de la cultura dels Sepulcres de Fossa, ja que obeeixen a una mateixa idea religiosa a l'hora d'interpretar i realitzar els rituals de la mort. Tenen molt en compte els trets uniformadors quan analitzen aquesta cultura. Li donen una cronologia corresponent al neolític mitjà-recent.²

Serà, però, Miquel Cura³ qui individualitzarà aquest grup de megàlits neolítics amb el nom de SOLSONIA donant prioritat als trets diferenciadors respecte a la cultura dels Sepulcres de Fossa. Geogràficament ben delimitats, els considera autòctons i observa que evolucionen posteriorment en el temps i en l'espai i es «megalititzen» quan les formes nadiues, vertader mosaic de cultures locals, reben estímuls foranis que modificaran tipologies, aixovars i rituals.

EXCAVACIONS DE NOUS MEGÀLITS NEOLÍTIQUES AL SOLSONÈS

La Tomba del Moro de Peà. Navès

Es troba al costat de la font de Peà, nucli rural abandonat a les estribacions del migdia de la serra de Busa. Totalment violat, ens ha proporcionat, només, la seva estructura arquitectònica.

Consisteix en un megàlit neolític orientat de nord a sud, obert en un marge de terres argiloses toves, sense túmul. El vas funerari, d'uns 0,85 m de profunditat, és delimitat amb dues lloses laterals d' 1,50 m de llarg i una de testera de 0,75 m. Conserva la major part de la coberta. El conjunt amb prou feines aflora del pla terra. L'accés està reventat i hi apareixen diverses lloses desplaçades. Entre elles la que devia fer de tanca.

Ens ha proporcionat alguns fragments de ceràmica de dos vasos, un amb coll, localitzats fora de la cambra. Per la seva forma estructural podem dir que es tracta d'un megàlit amb inhumació doble, que fou segellat i cobert tot ell amb terres. Com que el lloc és una zona d'antigues feixes de conreu, no sabem si tenia o no algun tipus de túmul.⁴

El sepulcre de Cal Tururut. Navès

Es troba a uns 200 m al nord de la masia d'aquest mateix nom i a uns 10 m d'un torrentó. Conserva la cambra rectangular de 2 m de llargada per 1,20 m

2. RIPOLL I PERELLÓ, Eduard, LLONGUERAS I CAMPAÑA, Miquel, *La cultura neolítica de los sepulcros de fosa en Catalunya*. Ampurias XXV, pàgs. 1-90. Barcelona, 1963. MUÑOZ AMILIBIA, Ana M., *La cultura Meolítica catalana de los sepulcros de fosa*. Barcelona, 1965.

3. CURA MORERA, Miquel, VILARDELL PASCUAL, Roser, *Estado de la investigación en torno a la transición entre el Neolítico Antiguo y Medio en Cataluña*. «Arqueología». Oporto (en premsa).

4. CASTANY I LLUSSÀ, Josep, GUERRERO I SALA, Lluís, *El megalitisme al Solsonès: darreres investigacions arqueològiques i antropològiques*. ILERDA XLVII, pàg. 11 i ss. Lleida, 1986.

d'amplària delimitada amb llosa de testera i dues de laterals, que a penes afloren del pla terra i tres llosetes, una a la banda esquerra i dues a la dreta que o bé prolongaven el vas o bé tapaven les juntures d'entre lloses. La seva orientació és nord-sud. No hi ha coberta. Fou obert a partir d'una trinxera horitzontal entre les terres argiloses d'un petit puig. No té túmul o tarter.

Entre els aixovars hi ha cinc petits fragments ceràmics informes i llisos pertanyents a dos vasos diferents, una fulla de sílex i una bella punta de sageta amb peduncle i sense aletes, amb retoc abrupte a l'anvers i zona reservada.⁵

La costa dels Garrics del Caballol. Pinell

Aquesta estació arqueològica, l'excavació de la qual s'inicià l'any passat, ens ofereix tres megàlits neolítics i un de l'edat dels metalls, agrupats prop de la riera de Massana i en la rasa de la Costa dels Garrics del Caballol de Pinell, al Solsonès.

Costa dels Garrics del Caballol I

Es tracta d'un vas funerari format per dues lloses laterals, una de testera a sol ixent i una de coberta, i tres lloses de tanca a sol ponent, que sobresurten per sobre de la de coberta. Fa 1,70 m de llargada 1,10 m d'amplària i 1,10 m de fondària. Fou elaborat a partir d'una trinxera a cel obert dintre d'argiles naturals. Les lloses verticals foren estampides amb llosetes-falca i les escltexes dels angles d'entre lloses, protegides també amb llosetes. Es cobrí amb una gran llosa i es féu la inhumació horitzontalment per la banda de sol ponent per on, amb les tres lloses i amb diverses llosetes-falca, es segellà el vas. Immediatament es cobrí amb argiles i sobre d'elles es col·locà una «cuirassa» de llosetes, que formava tot plegat un túmul d'uns 6 m de diàmetre, reforçat amb un anell peristàlit de lloses més grans i ajagudes. Sortosament s'ha pogut excavar un megàlit neolític estructuralment sencer; tan sols hem de lamentar els senyals d'una violació a la cambra i la mutilació del túmul amb els treballs forestals, restant intacta tan sols 1/3 part.

Aixovars:

- 4 geomètrics (triangles) de sílex fosc.
- 1 nucli de sílex beix amb senyals de múltiples extraccions.
- 1 punxó d'os.
- 1 ganivet de sílex blanc, translúcid.
- 4 fragmentets de ceràmica, informe i llisa, pertanyents a dos vasos diferents.

5. *Ibidem* nota 4, pàg. 16 i ss. Si en aquest treball definíem el sepulcre com a «cambra pirinenca», avui, després d'analitzar la seva arquitectura i, especialment, la punta de sageta, la tipologia de la qual és present en conjunts neolítics, pensem que es pot tractar d'un megàlit neolític. L'estat en què ens arriben aquests sepulcres a l'hora d'una excavació ens pot induir al dubte.

Aquest megàlit neolític contrasta amb el seu veí Costa dels Garrics del Caballol II, en el qual no hi ha túmul, les lloses que delimiten la cambra rectangular, d'1,20 m per 0,80 m són de dimensions reduïdes i tan sols afloren del pla terra. (No s'ha excavat encara.)

Després d'haver revisat els megàlits neolítics de Serra Vilaró i després d'un primer cop d'ull sobre els resultats de les nostres excavacions, poc podem dir sobre el seu origen, malgrat que hom ha apuntat que sorgeixen de la base cultural del postcardial per un fenomen de disgregació regionalitzant que caracteritza el neolític mitjà a Catalunya.⁶

Observem que els primers megàlits neolítics (Trinxera, Costa dels Garrics del Caballol II, Censades, Tomba del Moro de Sorba, etc.) presenten unes formes arquitectòniques simples i arcaïtzants. Configurats amb petites lloses, sense túmul i aflorant tot just del pla terra, com adaptades al terreny, es retiren molt a les cistes del complex de les necròpolis d'Amposta, a les Boques de l'Ebre, amb ceràmiques i aixovars clarament epicardials. I més quan, en alguns sepulcres amb llosetes (l'Estany de Lloberola, el Cerc d'Olius) o sense (Montjuïc d'Altés), han aparegut els braçalets de pectuncle (*glycimeris*), element exòtic i forani que arriba al Solsonès a partir de les Boques de l'Ebre, Segre amunt.

Tenim, d'altra banda, els megàlits neolítics, que responen a una arquitectura més complexa i evolucionada, en els quals la presència de les perles de variscita (Riner III i IV, Cementiri Arceda, etc.) és un altre element forani que ens mostra una relació amb els sepulcres de fossa de les planes del Baix Llobregat. No és d'estranyar la presència d'ambdós elements (Montjuïc d'Altés), ja que és clara la perduració dels braçalets de *glycimeris* fins al neolític final i àdhuc fins al calcolític, com ho demostren els trobats en el Collet de Bries d'Ardèvol.

Antropologia

La nostra aportació a l'antropologia del neolític del Solsonès és ben migrada si ens referim a la tipologia racial, car les restes trobades han estat fragmentàries.

Pel que fa a la paletnologia, tenim un enterratge individual a la Costa dels Garrics I corresponent a un home de 30 anys, robustesa mitjana i de 179 mm d'alçada. A la Tomba del Moro de Peà, un de doble: home d'uns 40 anys i un subadult. Alguns ossos eren cremats. A Cal Tururut, també un enterratge doble: un de 30 a 40 anys i l'altre d'uns 20. No es pot especificar sexe.

6. CURA I MORERA, Miquel, *Consideraciones sobre los enterramientos en cistas neolíticas y su evolución posterior en Catalunya*. XIII C.N.A., pág. 279 i ss. Madrid, 1975.

Fig. 1. – Megàlit neolític de la Costa dels Garrics del Caballol I

B. MEGÀLITS DE L'EDAT DELS METALLS

LES FALSSES GALERIES COBERTES O SEPULCRES DE CORREDOR AMPLE

Les falses galeries cobertes de Llanera i la Pera són dos exponents d'un canvi o novetat en relació amb el megalitisme que hem tractat fins ara. Es tracta de dos sepulcres monumentals, formats per una cambra rectangular i un corredor de la mateixa amplària, arranats dintre d'un gran túmul elaborat. Aquests sepulcres, ben presents a l'Occident europeu, són considerats posteriors als Sepulcres de corredor. Al Solsonès, són una excepció. Representen, en les terres de l'interior de Catalunya, un dràstic canvi de ritual funerari, ja que són col·lectius, i reflecteixen una societat organitzada. D'origen o fundació de finals del neolític, perduren fins més enllà de la plena edat del bronze.⁷

La falsa galeria coberta de La Pera. Ardèvol de Pinós

Es troba a uns 200 m al llevant del mas La Pera, sobre un pujol i fou

7. *Ibidem* nota 4, pàg. 12 i ss.

excavada el 1983-1984. Es tracta d'una cambra amb corredor no diferenciat ni en amplària ni en profunditat. El conjunt, orientat d'est a oest, fa 4,80 m de llargada per 1,80 d'amplària i 1,20 de fondària. Malauradament hi manquen diversos ortostats laterals, les lloses de coberta i les de tanca i accés que foren llevades en època medieval per bastir uns 6 sepulcres individuals a pocs metres del megàlit i en el mateix pujol. L'accés es trobava a la banda de ponent, ja que, on comença el corredor, també s'inicia el túmul. Aquest té uns 13 per 10 m. És un tarter d'1,50 m d'alçada màxima. Sense descartar la possibilitat que es tractés d'una gran «cista megalítica», com així ens ho han advertit amics arqueòlegs, creiem que per la seva arquitectura i la seva distribució cambra-túmul, respon a una falsa galeria coberta.

Pel que fa als aixovars, disposem d'una mínima part d'ells, ja que fou remogut d'antic i excavada la cambra pels voltants de 1970. Tan sols es recuperà material d'escampall entre el túmul i d'algunes raconades de la cambra i corredor.

-Ceràmiques: fragments de parets llises amb mugrons; porcions de bols de parets fines, alguns amb decoracions ungials; fragments de vasos amb apèndix de botó; fragments de bols amb decoració incisa d'estil epicampaniforme; fragments amb llavi decorat amb serrell de mugrons; fons umbilicats i d'altres convexos.

-Sílex: un ganivet amb retocs bilaterals i una punta de fletxa amb peduncle i aletes carrades (antiga excavació i avui desapareguts); un nucli amb senyals de múltiples extraccions i fulles amb retoc o sense.

-Ornament personal: dentàliums, una joia d'ambre, *càrdiums* perforats i un barrilet d'esteatita.

-Metall: un anell obert de coure i fragment d'un altre de ferro.

LES CAMBRES PIRINENQUES

Voldríem incloure dintre d'aquest concepte tots aquells sepulcres que, amb tipologies i formes arquitectòniques amb petites variants, succeeixen en el temps i en l'espai els sepulcres suara relacionats. Hi veiem els hemidòlmens, les cistes megalítiques, les arques amb vestíbul-pou i les criptes paramegalítiques.

Tan sols direm que es tracta de cistes col·lectives que es poden presentar amb túmul o sense i de vegades sota balma, amb accés fàcil a través d'una llosa lateral rebaixada. La gran varietat d'aixovars que ofereixen ens permet de veure que obeeixen a una evolució del megalitisme local i que estan fortament influenciades per aportacions culturals i antropològiques nord-pirinenques.

No volem ni podem entrar en matisos. Aquest tema ja ha estat exposat amb detall per companys nostres i per nosaltres mateixos en publicacions ben recents.⁸

8. CURA I MORERA, Miquel, *Origen i evolució del megalitisme a les comarques centrals i occidentals de Catalunya. Del neolític mitjà a l'edat de bronze*. Cota Zero, núm. 3, pàg. 76 i ss. Vic, 1987. VILARDELL I PASCUAL, Roser, *Origen i evolució del megalitisme a les comarques centrals i occidentals de*

La Caixa del Moro de Castelló. Navès.

Aquest sepulcre es troba al nord de la casa i castell de Castelló, sobre la carena d'un serrat a les estribacions del migdia de la serra de Busa. L'excavàrem el 1983. Es tracta d'una cista trapezoïdal de 2,20 m de llargada per 1,20 m d'amplària màxima. Els ortostats són de lloses fines, menys el lateral esquerre que és molt més gruixut. Aflora del pla terra 0,30 m i la seva profunditat és d'1,30 m. Està orientat de nord-oest a sud-est. No té túmul. Tan sols unes llosetes escampades en superfície que devien configurar la coberta. L'excavació ens permet de comprovar que havia sofert una desordenada violació, ja que els materials es trobaren en total desordre, llevat dels racons. La base del sepulcre fou arranjada amb un enllosat. Ens ha proporcionat:

- Tres dentàliums.
- Cinc denes de collaret de càrdium.
- Diversos fragments de ceràmica ben brunyida, de color negrós alguns i rogencs d'altres, pertanyents a cinc vasos diferents. Un dels fragments té una feble línia horitzontal de puntets impresos.

L'originalitat d'aquesta cista rau en el fet que, si per una banda la seva estructura arquitectònica entra plenament dintre de la dels megàlits neolítics que suara hem exposat, d'altra banda el nombre de sebollits i els mateixos aixovars responen a les característiques de les cistes megalítiques col·lectives de l'edat dels metalls.⁹

Antropologia

En aquests jaciments els enterratges són col·lectius o múltiples, successius-acumulatius, probablement secundaris i selectius.

A La Pera les restes humanes corresponen a uns 14 adults i 3 infants (mínim amb tota seguretat magnificable), amb característiques properes als mediterranis gràcils, angles goniàcs mandibulars poc oberts, aplanaments diafisials generalitzats i mortalitat màxima entre els 30 i els 40 anys. Les restes antropològiques s'han localitzat en zones perifèriques dels sepulcres.

A la Caixa del Moro de Castelló el nombre d'inhumats és de 13 entre els quals assenyalem: dues dones (40 i 20 anys, respectivament) i tres homes (entre 40 i 50 anys). Tots ells mediterranis gràcils, segons el tipus ja conegut per aquest lloc i època,¹⁰ amb aplanaments diafisaris arreu de l'esquelet, però amb tíbies amb major divergència tipològica, major robustesa a nivell de les extremitats inferiors i certes patologies esquelètics, que no descriurem ací. A la

Catalunya. L'edat de bronze. Cota Zero, núm. 3, pàg. 3, 84 i ss. Vic, 1987. CASTANY I LLUSSÀ, Josep, *Els sepulcres de Gargallà (Montmajor, Berguedà) i el fenomen megalític de l'edat dels metalls a la conca del riu Cardener*. CARDENER, núm. 5, pàg. 61-105. Cardona, 1988.

9. *Ibidem* nota 4, pàg. 16 i ss.

10. GUERRERO I SALA, Lluís, *Estudi Antropològic. Memòria d'excavacions de dolmens del Solsonès*, 1983.1985. Inèdita.

Caixa del Moro de Castelló s'ha comprovat que, almenys dos cranis foren col·locats sobre les seves bases en posició anatòmica i molt junts. Cal pensar, doncs, en un enterratge secundari i selectiu, previ haver arraconat les restes anteriors.¹¹ No hem trobat braquicèfals en aquests sepulcres de l'edat dels metalls al Solsonès.

C. UN POBLAT A L'AIRÉ LLIURE: EL COLLET DE BRICS. *Ardèvol de Pinós*

Aquest poblat s'excavà en quatre campanyes entre el 1985-1987.

Es troba en el terme municipal de Pinós de Solsonès, als límits meridionals de la comarca amb els de l'Anoia i la Segarra, a escassos centenars de metres de la falsa galeria coberta de la Pera i la històrica casa fortificada del Tristany. El lloc és un collet allargassat i planer, a uns 750 m s.n.m. i amb una gran panoràmica vers ponent. Es troba sota d'un conreu guanyat al bosc de l'entorn. Fou descobert durant les tasques agrícoles. La seva originalitat i les importants restes trobades en un antic sondeig arqueològic ens feren plantejar una rigorosa metodologia d'excavació: quadrícula, registre tridimensional de tots els objectes, presa de mostres de carbons i terres per a anàlisis diverses i representació topogràfica de les estructures.

Definició

Es tracta d'un hàbitat a l'aire lliure amb un sol moment d'ocupació, amb una extensió de 120 m². La potència del sediment arqueològic és de 25 cm i es troba a uns 35 cm de fondària respecte al sòl actual del conreu.

Estructures

Ha donat una renglera de pedres irregulars, disposades sobre el sòl d'argiles naturals, les quals delimiten l'hàbitat pel cantó de migdia. El sector d'hàbitat està format pel mateix sòl d'argiles sobre les quals s'hi repartiren unes 8 estructures-foc de forma circular, amb un diàmetre entre 1 i 1,30 m, construïdes amb petites pedres, i distribuïdes extensivament i sense ordre aparent, però deixant entre l'una i l'altra uns espais d'uns 1,50 a 2 m. La seva forma és aplanada i el seu gruix és d'uns 0,15-0,25 m. Els espais que resten entre les estructures-foc formen un pis compacte i dur. No hi ha senyals d'enderrocs, ni forats del pal que puguin donar idea d'alguna construcció o cabana. És molt general, en canvi, un escampall de materials ceràmics fragmentadíssims i restes de talla del sílex abundants, tant entre les pedres de les estructures-foc, com en els espais d'entre elles.

La cultura material

D'uns 2.500 fragments ceràmics que podem associar, com a mínim, a uns 30 vasos diferents, sols n'hem pogut identificar 7 formes i encara amb reserves: vas troncocònic amb doble llengüeta o amb nanses, algun decorat amb incisions o amb cordons en relleu al coll decorats amb impressions digitals i

11. *Ibidem* nota 4, pàg. 31 i ss.

també diversos fragments amb decoració de garlandes horitzontals, formades per mugronets o botons quadrangulars obtinguts a partir de successives incisions sobre un cordó llis, cordonets horitzontals llisos, canalats amples i soles fins i estrets, incisions ungials i ceràmiques amb decoració epicampaniforme amb impressions amb pinta, línies incises horitzontals i alguna cordeta entre aquestes últimes. Majoritàriament, però, abunden les ceràmiques llises amb secció fina i mitjana, les quals corresponen a petits i mitjans atuells. No hi ha vasos de gran capacitat per a emmagatzemament. El sòl àcid i la poca profunditat és molt feble i engrunadissa.

Pel que fa al sílex, són elements majoritaris uns milers de restes de talla o ascles de rebuig. Les eines, en canvi, són excepcionals: hi tenim les microlaminetes i les làmines de secció triangular o trapezoïdal, algunes al retoc i d'altres amb el llustre del tall dels cereals. També els microperforadors amb aresta, aconseguida amb retocs abruptes, algun gratador i algun nucli de sílex fosc o negrós de tipus piramidal o en forma de rajoleta amb còrtex en totes les superfícies menys en una de lateral. Citem, per últim, algunes laminetes amb dors (tipus LD 21 i LD 22 de Laplace). Encara que hi domini el sílex gris clar, hi és força present el negre i algun de jaspiat.

No s'ha trobat cap destrat de pedra polida. Sí, en canvi, una pedra de molí amb la mola manual al seu costat.

Fig. 2. – Vista de l'excavació del poblat de Collet de Brics

Diversos objectes definits com a joies d'ornament personal han estat trobats o bé en procés de fabricació (penjolls de *càrdium* i denes de *glycimeris*) o bé trencats (fragments de braçalet de *glycimeris*, *càrdiums* perforats). Tan sols un *càrdium* amb nàtx perforat i 8 denes de collaret de pectuncle esdevenen peces senceres. La fauna malacològica consisteix en *Cepaea nemoralis*, *Pomatias elegans*, *Càrdium* i *Glycimeris*, aquests dos últims d'origen marí emprats exclusivament com a objectes d'ornament personal.

Anàlisis

S'han dut a terme les anàlisis de: fauna, realitzades per M. Pau Andreu i Rosa Altimiras (biòlogues), que han permès identificar majoritàriament ovi-càprids, bos, i sus; les d'antrocologia, realitzades per Maite Ros, de l'IPA, que han proporcionat una combustió majoritària de *quercus ilex* i *oinus nigra*; i les de datació per radiocarboni, realitzades pel Laboratori de la Facultat de Química de la Universitat de Barcelona, que sobre carbons ha donat (CBA:1 ++ UBAR-89) \pm 60 BO., que correspon a 1972 a.C. (datació sense calibrar). Estan en curs les anàlisis de sedimentologia i geologia, que està realitzant el Dr. Manuel Pascual (geòleg).

Reconstrucció etnogràfica

L'organització de l'hàbitat no és clara, ja que amb les dades que tenim no és possible de determinar la seva distribució espacial. És força clara la seva unitat d'establiment, ja que hi trobem els tres elements necessaris d'una activitat domèstica: els focs, el taller i el molí. Tots tres interrelacionats en l'espai, però sense possibilitat d'associar-los a cap estructura o construcció. Per tant, o estaven a ple aire lliure, o bé dessota d'un feble aixopluc, tipus cabana, del qual no s'ha observat cap indici. Fet que vindria a confirmar la temporalitat del jaciment.

Les restes arqueològiques responen a un grup de 6 o 7 individus, tal vegada a un grup familiar. Les prospeccions immediates a l'hàbitat han estat negatives. No es pot descartar l'existència de més grups humans als entorns, tant en zones d'actuals conreus com en zones de bosc, especialment prop de les deus d'aigua de les rases, ja que és freqüent la troballa dispersa d'indústries lítiques com destrals i sílex.

La dinàmica de la comunitat és molt interessant. Per exemple, en l'aspecte geogràfic: el jaciment està integrat en el límit meridional de l'altiplà central del Solsonès, on el domini dels boscos acaba dràsticament amb la serra de Pinós per donar pas a les terres pelades, planes i seques de l'Alta Segarra i l'Anoia. És molt important precisar que aquesta mateixa serra de Pinós marca el límit geogràfic més meridional dels sepulcres megalítics de la Depressió Central catalana.

D'altra banda, tenim els aspectes dels paral·lels culturals.

Algunes ceràmiques del Collet de Brics d'Ardèvol tenen paral·lels amb les de les balmes sepulcralis eneolítiques: les decoracions ungials i incisions horitzontals fondes es troben a Aigües Vives; els cordonets formats per filades de mugrons de base quadrangular, a la balma de Mirabella;¹² les decorades a l'estil epicampaniforme, en els sepulcres megalítics veïns de la Pera i Collet de

Su-Casa Cremada;¹³ i alguna forma té semblança amb les de la mina o fundició d'aram de Riner.¹⁴ Altres paral·lels ceràmics, si posem la mirada més enllà de la comarca, els trobem en el grup de Ferrières, al Languedoc oriental,¹⁵ que culturalment està a cavall entre el neolític final del grup de Veraza¹⁶ i les fàcies calcolítiques de Fontbouisse.¹⁷ Les afinitats estan en les incisions profundes de línies horitzontals, els canalats i els cordonets llisos en relleu, bàsicament.

La indústria del sílex, en canvi, apareix com un element discordant i impropï del moment cultural, ja que més que associar-lo a un món calcolític, els seus paral·lels es troben en complexos neolítics epicardials (poblament a l'aire lliure de les Guixeres de Vilobí, al Penedès).¹⁸ L'elaboració de microlaminetes, microperforadors i les petites làmines amb dors, poden obeir, al Collet de Bric d'Ardèvol, a factors diversos, com per exemple a la perduració de les tècniques del neolític en grups aïllats geogràficament o bé a derivades d'una cacera selectiva de petites espècies (aus, cargols, etc.). No té cap altra explicació la presència d'elements de sílex, aparentment tan arcaïtzants.

Resumint:

1. Es tracta d'una estació a l'aire lliure formada per una o dues famílies transhumants.

2. Un sol moment d'ocupació temporal corresponent a època hivernal, en la qual es dedicaven a la talla del sílex i objectes d'ornament personal que s'endurien en èpoques de migració, deixant el rebuig de talla i el rebuig de fragments malacològics.

3. Els petits i mitjans vasos ceràmics majoritaris i l'absència dels grans atuells d'emmagatzemament confirma la provisionalitat del jaciment.

4. Es tracta de la mateixa població que bastí o reutilitzà els sepulcres megalítics veïns de la Pera, Collet de Su-Casa Cremada, Cal Cuca etc.

La problemàtica de les formes de vida dinàmica social, cultural i econòmi-

12. SERRA I VILARÓ, Joan, *El vas campaniforme a Catalunya i les coves sepulcralis eneolítiques*, pàg. 339 i ss. i pàg. 37 i ss. Solsona, 1923.

13. *Ibidem* nota 4, pàg. 19 i ss.

14. SERRA I VILARÓ, Joan, *De Metal·lúrgia Prehistòrica a Catalunya*. Museum Archæologicum Dioecesanum. Solsona, 1924.

15. ARNAL, Jean, *Présentation de dolmens y estacions del Departamento del Hérault*. Ampurias, 1953-54. MONTJARDIN, Raymond, *Ferrières. Fontbouisse et Campaniforme*. Bulletin de la Société Préhistorique Française, 67. Paris, 1970.

16. GUILAINE, Jean, *Le Groupe de Veraza et la Fin des temps néolithiques dans le Sud de la France et la Catalogne*. Editions C.N.R.S. Paris, 1980.

17. GUTHERZ, Xavier, *La Culture de Fontbouisse. recherche sur le chalcolitique en Languedoc oriental*. Association pour la Recherche Archéologique en Languedoc oriental, cahier 2. Caveirac, 1975.

18. BALDELLOU, Vicenç, MESTRES, Josep, *Les Guixeres de Vilobí, hàbitat del Neolític Antic a l'aire lliure*. El Neolític a Catalunya. Taula Rodona de Montserrat, pàg. 69 i ss. Montserrat, 1981.

ca d'aquestes poblacions prehistòriques del Solsonès tan sols es podrà determinar amb l'excavació puntual d'algun hàbitat amb una seqüència estratigràfica de clara lectura. Seria donar una nova perspectiva d'investigació sobre l'arqueologia prehistòrica d'una comarca en la qual els rics i pobres jaciments sepulcralss assoleixen una aclaparadora majoria.